

обект на изследването, се зае с тази така трудна и отговорна задача. С това Здравко Чолаков дава още веднъж своя принос в изучаването на проблемите на развитието на съвременния литературен процес.

Панко Анчев

„ЛИТЕРАТУРА И ЖИВОТ“

от ПЕТЪР ТОНКОВ

Изд. „Хр. Г. Данов“ — Пловдив, 1973. 232 с.

Позицията, от която П. Тонков анализира литературните факти в своята книга-дебют, съчетава социологическия подход с есеистично-публицистичното изложение. Авторът посвещава своите изследователски амбиции не на частни въпроси на поетиката или на историческата перспектива на литературния процес, а на ангажираността на най-съвременната българска литература към обществените явления, към живота в единството на лична и обществено-национална съдба. Конкретният литературен материал, голяма част от който спада към „жанра“ на оперативната критика („Работническата тема в една поредица“, „Две книги — една поетическа надежда“, „Мисли за младата поезия“ и др.), Тонков се стреми да разгледа в контекста на марксистко-ленинската естетическа мисъл като подход и интерпретация на литературата и изкуството. Така студентите, които той посвещава на общоестетически въпроси („Живот и литература“, „Лениновата естетика — диалектика и партийност“, „Достоевски — съвременни проблеми на мирогледа, личността и творчеството му“), поради факта, че акцентуват върху отношението художествена действителност — обективна действителност, трябва концептивно да обединят избора и оценката на художествения материал. Въпросът е, доколко авторът на книгата е успял да постигне това единство, да защити своето критическо „амплоа“ над нивото на писаните по различен повод и събрани рецензии (лоша практика на нетърпеливите дебюти) в (използуваме неговата оценка за книгата на млад поет) „набързо събран алманах“.

Петър Тонков не може да разглежда литературната творба извън личността на художника, извън неговата мирогледна и гражданска позиция, превърната в естетическо качество. В този аспект той наследява затвърдени традиции в българската критика и литературно-

знание. От студентите в първата част на книгата интерес представлява тази, посветена на мирогледно-философските възгледи на Достоевски. Тук авторът защитава тезата за единството на субективната и обективната страна на художественото творчество, неразкъсваемостта на художествената структура от външно обуславящите я фактори — било то биографични, психологични, идеологични, социално-исторически. И именно защото доказва своите възгледи не дискурсивно, а „в борба“ с художествените факти и техните литературоведски „обработки“, статията добива тежестта на аргументирана и със страст защищавана позиция. Опирайки се на структуралното изследване на М. Бахтин върху поетиката на Достоевски, той същевременно полемизира със затвърденото в резултат на този подход подценяване на Достоевски философа, социолога и политика за сметка на Достоевски художника. Трябва да кажем, че Тонков се справя с поставената задача да изтъкне качествата на Достоевски мислителя и гражданина, опровергавайки наслоените представи за „неадекватното“ му присъствие в творчеството и да намери връзка между социалното и художественото битие на неговата идеология. Също така авторът успява да обедини документите от гражданското поведение на писателя и открито афишираните възгледи („дневник на писателя“ и др.) с художествения анализ на неговите романи. Тази статия действително доказва възможности у младия автор за диалектически синтез на субективно-художественото и обективно-социалното.

Макар и написана с по-малко прецизност в анализа, статията „Живот и литература“ подлага на положителна „преценка“ естетиката на Белински и Черниневски и също потвърждава споменатите качества. Но тя тежи повече с припомнянето на приносния характер на руската революционно-демократическа мисъл в материалистическото схващане за същността на изкуството, без да разглежда доказателствено изпитанието на възгледите през времето и различните становища, както и качествено новото продължение на делото на революционните демократи от страна на марксистката естетика. Вероятно със статията „Лениновата естетика — диалектика и партийност“ П. Тонков иска да изведе логическата връзка на приемствеността, но по същество той излиза от сферата на аналитично поднесената проблематика и преминава към „публицистична“ защита на Лениновия диалектически подход при оценката на художественото творчество. Припомняйки Лениновите мисли и конкретни изказвания за различни писа-

тели, авторът в същност воюва за критерията на съвременната българска критика и литературна методология не само в оценката на художествените факти, но и в борбата ѝ за високохудожествени произведения. Тази статия представлява своеобразен мост към конкретните анализи в следващите части на книгата и затова притежава донякъде „тезисен“ характер. Трябва да упрекнем автора, че отношението, което взема към книгата на Исак Паси „Естетически студии“, остава само в рамките на рецензията („Ценен принос в естетиката“) и извън първия раздел, което я лишава от една по-подробна и проблемна оценка; освен това тя се превръща в „пропусната възможност“ за авторския интерес към въпросите на марксистката естетика и нейното творческо прилагане.

Следващите раздели на книгата, посветени на най-новата българска литература, съдържат портрети, образнотематични статии, рецензии, критически анализи на отделни произведения. В стремежа си да обедини идейно-тематичния и художествен критерий като изисквана и конкретна реализация авторът търси и съответния подход, в който да намерят израз, т. е. субективните предпочитания на критика не трябва да засенчат литературното развитие — само така можем да разберем „жанровата“ и композиционна подредба на II, III и IV раздел. Портретите на Андрей Германов, Николай Хайтов, Добри Жотев издват интереса на Тонков към творци с определена гражданска позиция, филтрирана през личното нравствено-психологическо битие с драматично решена проблематика. Безспорно творци като Хайтов и Германов се доближават в аксесологическото измерение на личността през погледа на историята, където минало и настояще са обединени от вътрешната идейна правда. В тези две по-обширни статии Тонков търси художествено доказателство за самотитността и онази субективност, „погълнала обективното — народностно, социално, гражданско и общочовешко“. Но ако това му се удава за поезията на Германов, декларативно-оценъчен остава подходът към „прозата“ на Хайтов. Увлечен от биографията на писателя, от неговия интерес към историята, авторът се поддава на „романтиката“ на неговото творчество и въпросът за съвременния акцент на това творчество (особено в „Диви разкази“), който така го интересува, в същност остава външно документиран, а не изведен от конфликтите и героите. Причина за това е и опитът да обедини в анализа очеркиста и есеиста Хайтов с Хайтов белетриста.

Връзката живот — литература, чието многообразие Тонков иска да илюстрира

в представените автори и творби, изгражда художественото единство на портретите от II раздел. Той включва и такъв „старомоден“ поет като Иван Мирчев, който го привлича с художествената неуловимост на своите преображения, с това, че освобождавайки се от символистична поетика и естетика, остава верен на своята лирическа природа. И все пак в този портрет проличава и известно разминаване между авторски намерения и изследователски резултат, характерно и за раздела като цяло. От една страна, идейно-тематичната интерпретация на художническия свят, есеистично поднесена, пренебрегва въпросите на поетиката като интегрална част от художественото своеобразие на изследваните автори, от друга, накръпява се художественото единство на близки по проблематика поети. Сам Тонков признава, че социалното приземяване в поезията на Иван Мирчев не е декларативно (макар че има и такива стихове), а качество на поетиката и затова недостатъчно оценено от критиката. Статията за Мирчев остава впечатление за набързо завършена, и то именно когато авторът решава да премине конкретно към поетическия израз. Сродни по насока и дух със статията за Германов са статията-рецензия за Иван Николов („Щрихи от незавършен портрет“), Стойчо Стойчев („Две книги — една поетическа надежда“), Жеко Христов („Поет в развитие“), които образуват, така да се каже, цикъл „тракийски поети“. Обединява ги връзката със селото, проблематиката за ценностите на патриархалния и цивилизования живот, която се превръща в извор за вътрешно преживяване и преосмисляне на нещата, в, така да се каже, емоционален комплекс на тяхната поезия. Тонков не успява обаче да постигне художественото обобщение на тематиката, то се губи в неизчерпателността на рецензията-отзив, критерият за тенденцията остава пренебрегнат за сметка на оперативността на оценката. Можем да бъдем упреknати за прекалената възискателност към младия автор, но сам той с методологическите си изисквания осъжда схематичното и еднопосочно тълкуване на изкуството и издига в принцип постигането на художествената неповторимост чрез анализа и неотделимостта на идейността от художественото външние.

В третия раздел на своята книга Тонков проявява таланта си на критик, който умее да се ориентира в литературната продукция, да отдели „зърното от плевата“, енергично да защитава и отрича. В четирите обзорни статии, посветени на младата проза и поезия, авторът се спира на въпроса за художестве-

ната и жизнената правда в тълкуването на нашето съвремие. Статията „Между живота и литературата“ представя най-добре неговото изострено критическо чувство към псевдопроблемите и псевдогероните, подражателството и битовия „екзотизъм“ в младата проза. Тя грабва със своя по-лемичен стил, от който естествено из-кристилизират естетическите критерии на автора, непримиримостта му към „сивия поток“.

Като цяло книгата „Литература и живот“ представя своя автор по-добре в оперативната оценка на съвременната литература, в професионалното чувство за мярка при утвърждаването или отхвърлянето на художествените явления. Подбран и обобщен идейно-тематично, като цяло включеният материал остава „не-надвиган“ в многообразието на своите художествени прояви, за да се постигне онова идейно-художествено единство в отношението литература—живот, за което ратува и самият автор. Добрите изследователски качества, показани в студията за Достоевски, все още остават „непренесени“ върху български материал (като изключение може да се посочи портретът на А. Германов). За в бъдеще пред автора стоят въпросите за по-голяма прецизност и задълбоченост.

Христина Балабанова

„MODERNIZM W LITERATURACH SLOWIANSKICH(zachodnih i południowych)“

Wydawnictwo polskiej akademii nauk,
1973.216 s.

Сборникът „Модернизъмът в славянските литератури“, посветен на VII международен конгрес на славистите, проведен във Варшава през август 1973 г., е положителен резултат на трайните научни интереси на полските слависти-литературоведи от гр. Краков към източните и южните славянски литератури. Те внимателно проследяват различните пътища, по които модернизъмът прониква, проучват и съпоставят сложните взаимоотношения на новото с традицията и онова, което свързва и разделя модернизма в славянските литератури. Публикациите представляват интерес и като сполучлив опит да се систематизират проблемите на модернизма в тези литератури.

Сборникът се открива със статията на проф. М. Бобровница „Проблеми на модернизма в славянските литератури“, в която авторката излага основните положения, от които трябва да изхожда

бъдещият изследвач на модернизма в тези литератури. Статията е интересна преди всичко с теоретическите постановки и методологическите насоки за сравнително изучаване на модернизма. Като изходна точка на едно бъдещо изследване на славянския модернизъм проф. Бобровница сочи най-напред синхронното и диахронното описание на фактите, свързани с епохата на модернизма. Това ще помогне на изследвача да вникне в сложността на епохата, на типевите явления и естетически системи и да отстрани несъществени факти. По-нататък трябва да се изследва историческата поетика на славянските литератури, което ще позволи от разработката на проблемите на националните литератури да се премине към изясняването на техните взаимни връзки и общи явления. След тези въпроси изследвачът трябва да насочи вниманието си към хронологията на славянския модернизъм. С конкретни примери авторката на статията посочва неговото начало в различните славянски литератури, като в българската например поставя кръга „Мисъл“. От хронологичните проблеми на славянския модернизъм изследванията ще се пренесат върху генезиса на направленията и литературно-историческите процеси. Друг съществен момент е изясняването на взаимодействието и ориентацията на славянските литератури към Западна Европа, на съотношенията между степеня на теоретическата подготовка на творците и техните спонтанни търсения на нови пътища за поетическо изразяване. Проф. Бобровница сочи, че предмет на научно изследване трябва да бъде още и поетиката, както и ролята на библейските мотиви в реkvизита на поетите-символисти, драматургите и литературната критика от същото направление. Въпреки наложеното мнение в науката, че водещо начало в модернизма е поезията, тя предлага да се приеме и състоянието на драмата като критерий за окончателно установяване на модернизма в славянските литератури от тази епоха. Водена от такъв критерий, проф. Бобровница посвещава специално изследване на драматургическото творчество и на писмата за театъра на чешкия драматург Ярослав Хилберт.

По-нататък статияте разглеждат проблеми, специфични за една или за няколко национални литератури. Така например Яцек Балух пише за критическия език на Шалда, стремейки се да посочи типично чешкото разбиране за модернизма. Статията на Халина Михалска, Мария Домбровска-Партика, Александър Станкович, Даниела Здибицка, Йоланта Гроо-Козак и Здислав Дараш разглеждат творчеството на отделни славянски представители на модернизма в съответните национални литератури. Интерес като проблем и начин